

буде необхідність мислити творчо з власним бажанням, без спокуси використання штучного інтелекту.

Список посилань

1. Михайлов Д. Гендиректор OpenAI закликав Конгрес США до регулювання ШІ. *Суспільне Новини*. 2023. URL: <https://suspijne.media/478531-gendirektor-openai-zaklikav-kongres-ssa-do-reguluvanna-si/>.

2. Вишнякова О. AI та освіта: як штучний інтелект вплине на шкільну освіту. LB.ua. 2023. URL: <http://surl.li/jrdoj>.

3. GPT-4 – OpenAI. URL: <https://chat.openai.com/>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-95>

СТВОРЕННЯ ДОБРОЧЕСНОГО ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ

Козаченко Г. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Створенню добродесного освітнього та наукового середовища у світі увагу почали приділяти у другій половині ХХ століття: у 1979 р. засновано Американську асоціацію зі штучного інтелекту (з 2007 р. – Асоціація з розвитку штучного інтелекту), у 1992 р. – Міжнародний центр академічної добродесності (ICAI) [1], видано рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо боротьби з шахрайством у сфері освіти CM/Rec(2012)13 2012 р. [2] та CM/REC(2022)18 2022 р. [3].

В Україні створення добродесного освітнього та наукового середовища розпочалося з інституціоналізації цього процесу, активізації комунікацій із зарубіжними партнерами у цій сфері та посилення вимог до унікальності тексту всіх видів кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти. Так, Національне агентство з якості вищої освіти (НАЗЯВО), за даними Вікіпедії, є асоційованим членом Європейської мережі із забезпечення якості вищої освіти (ENQA), а також повноправним членом Міжнародної мережі агентств із

забезпечення якості вищої освіти, Центрально-Європейської мережі агентств з якості, Міжнародного центру з академічної доброчесності, Глобальної мережі академічної доброчесності та Європейської мережі академічної доброчесності. Протягом 01.09.2020 – 30.07.2022 Американськими Радами з міжнародної освіти у співпраці із МОН України та НАЗЯВО в Україні з метою сприяння розвитку внутрішньої системи забезпечення академічної доброчесності та якості освіти в українських ЗВО реалізовувався проєкт «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ), до участі у якому за результатами конкурсного відбору доєдналися 60 університетів України [4]. НАЗЯВО та Національне агентство з запобігання корупції (НАЗК) 25.01.2023 підписали меморандум про співпрацю [5], а у 2020 р. після перезавантаження НАЗК з метою запуску ініціатив для поширення доброчесності створено Офіс розбудови доброчесності при НАЗК [6].

Увагу до академічної доброчесності у закладах вищої освіти в освітній та науковій діяльності в Україні переважною мірою сконцентровано на виявленні збігів у тексті кваліфікаційної роботи з фрагментами текстів інших джерел. Така перевірка здійснюється з використанням сервісів Plagiarisma, Advego Plagiatus, UNICHECK, Etxt Антиplagiat тощо, базою для порівняння в яких є матеріали мережі Інтернет та власні бази даних [7].

У низці випадків результати перевірки є невтішними, тобто виявлено збіг тексту кваліфікаційної роботи з матеріалами мережі Інтернет. Проте одразу стверджувати про наявність плагіату некоректно, збіг тексту кваліфікаційної роботи може бути спричинено іншим, наприклад, некоректним цитуванням. З цього приводу О. Піхурець слушно зазначила на необхідність аналізу отриманого за результатами «машинної» перевірки звіту [7].

Інституціоналізація створення доброчесного освітнього та наукового середовища й перевірка текстів кваліфікаційних робіт є важливими, але лише окремими складовими складного процесу створення доброчесного освітнього та наукового середовища в Україні, де тривалий час не звертали особливої уваги на запозичення у кваліфікаційних роботах (переважною мірою дипломних та курсових) наукових здобутків інших авторів.

На наш погляд, у цьому процесі поки ще не знайшов належного місця такий важливий елемент як навчання академічній доброчесності, яке само по собі є тривалим процесом. Створення доброчесного освітнього та наукового середовища в Україні як процес має розпочинатися з постійного послідовного просування наративу про необхідність академічної доброчесності в освітній та науковій

діяльності, причому ледве не з молодших класів середньої школи. Саме у новій українській школі в учнів має формуватися розуміння, що навчання має бути чесним, що чесне навчання є вигідним, а за допущені порушення має наступати у тому чи іншому вигляді відповідальність, тобто зі шкільної парти й на все життя в людини має сформуватися розуміння необхідності та вигід дотримання академічної доброчесності в освітній (а пізніше, можливо, й в науковій) діяльності.

Доти, доки у свідомості учнів не сформується стійке переконання про недопущення некоректних запозичень з текстів інших авторів, яке має лише укріпитися у свідомості здобувачів вищої освіти та науковців, будь-які інформаційні технології виявлення збігів текстів не будуть повною мірою дієвими, завжди будуть винаходитися способи «обходу» цих технологій.

Звідси необхідний пошук (або розроблення) підходів до навчання доброчесності школярів та студентів, а також методів та способів, що реалізують ідею кожного підходу, за результатами якого в здобувачів має сформуватися розуміння академічної доброчесності як невід'ємної складової освітньої або наукової діяльності, стійке переконання про недопущення обману та його невикористання в освітній та науковій діяльності, навички коректного застосування наукових здобутків інших авторів та цитування їхніх наукових праць. Тобто академічній доброчесності необхідно навчати. Тоді цілком закономірним є запитання: як навчати за умов, коли прояв академічної доброчесності у студентському середовищі поки ще оцінюється як слабкість та невміння «правильно порішати» питання підготовки кваліфікаційних робіт (останнім часом поширеною стала їхня підготовка «на замовлення»).

У виявленні випадків некоректних запозичень у кваліфікаційних роботах або наукових працях велика роль належить науковому керівникові, який у спілкуванні зі здобувачами, в обговоренні їхніх думок або векторів досліджень спроможний відрізнити їх від вже наявних наукових доробків. До того ж науковий керівник вже певною мірою ознайомлений з рівнем підготовленості здобувача, його знаннями та їхньою системністю, а, отже, може скласти уявлення про можливість здобувача у підготовці кваліфікаційної роботи. Загалом керівникові кваліфікаційної роботи належить велика роль у попередженні та своєчасному виявленні випадків обману в її написанні. Саме керівники кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти здатні розвивати впевненість здобувачів у власній академічній спроможності та заохочувати їх до академічної доброчесності.

Отже, в Україні має продовжуватися діяльність відповідних інституцій з протидії академічній недоброчесності, здобувачі вищої

освіти, що допустили некоректні запозичення, мають нести відповідальність у формах, зазначених у ст. 42 Закону України «Про освіту». У створенні доброчесного освітнього та наукового середовища в Україні має відбуватися не лише виявлення випадків академічної недоброчесності у кваліфікаційних роботах, а й процес навчання академічній доброчесності, у тому числі в індивідуальній роботі керівника кваліфікаційної роботи зі здобувачем, що її готує.

Список посилань

1. Website of the International Center for Academic Integrity. URL: <https://www.academicintegrity.org/>

2. Recommendation CM/Rec(2012)13 of the Committee of Ministers to member States on ensuring quality education (Adopted by the Committee of Ministers on 12 December 2012 at the 1158th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://www.ecml.at/Portals/1/documents/CoE-documents/CMRec2012-13_quality_EN.pdf?ver=2016-11-29-113145-700

3. Рекомендація cm/rec(2022)18 Комітету міністрів державам-членам щодо боротьби з обманом у сфері освіти. Прийнято Комітетом міністрів 13 липня 2022 року на 1440-му засіданні заступників міністрів. URL: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Integrity-bulletin-26.pdf>

4. Офіційний сайт Проекту «Ініціатива академічної доброчесності і якості освіти». URL: <https://academiq.org.ua/pro-proekt/>

5. Меморандум про співпрацю між Національним агентством з запобігань корупції та Національним агентством з якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A.pdf>

6. Офіс доброчесності НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/>

7. Піхурець О. В. Використання інформаційних технологій при перевірці на плагіат академічних робіт (творів). Інноваційний процес: виклики воєнного часу, проблеми, перспективи євроінтеграції : зб. наук. праць за матеріалами круглого столу 02.12. 2022 р. (електр. наук. вид.). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. 142 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/65-72.pdf>